

NOGLE POLEMISKE ELEMENTER I OEHLenschLÄGERS LYSTSPIL

Mens Oehlenschlägers *Sanct Hansaften-Spil* med føje kan betragtes som et stykke programdigtning, vil det være misvisende at anvende denne karakteristik på hans egentlige lystspildigtning fra den romantiske gennembrudstid, dvs. *Freias Alter*, der blev skrevet i løbet af sommeren 1803 og indlemmet i *Poetiske Skrifter*¹, samt den frie bearbejdelse af C. F. Bretzners *Der Schlaftrunk*, afsluttet 1803, men først udgivet fem år senere². Den romantiske filosofi, som i det muntre Dyrehave-spil hele tiden skimtes under overfladens krusninger, er i lystspillene trængt i baggrunden. Dog går det an at opfatte den grundmodsatning i karaktertegningen, hvorpå begge værker er baseret, som aktuelt polemisk i sit sigte. Carsten Hauch definerede i 1816, da *Freias Alter* blev genudgivet i en stærkt ændret version, den antitetiske opstilling som »Modsatningen imellem forelsket Munterhed og gravitetsk Phlegma«³. Den er imidlertid i videre forstand en modsætning mellem to generationer inden for åndslivet, den ældre repræsenteret ved en række komiske figurer, hvis meninger og hele livsholdning nøje overensstemmer med den åndsform, som dominerede slutningen af det attende århundrede, og den yngre, Oehlenschlägers egen, en slægt af praktiske romantikere – som Guilielmo i *Freias Alter*, som Walther og Falentin i *Sovedrikken*.

Allerede i Bretznerebearbejdelsens første scene kommer modsætningen klart til udtryk. De unge synger her: »Til Elskovs Lund at ile, / naar Maanens Straaler smile, / os vinker Rosens Duft«. Saft og Brausse, de komiske gamle narre, replicerer med en ganske parallel strofe: »I Vennelag at ile, / naar huldt Pokaler smile, / os vinker sund Fornuft«. Elskov og natursværmeri er her stillet over for fornuftsdyrkelse og klubliv, Prologus over for Harlekin. Den sidste strofe er som taget ud af *Samling af Klub-Sange* (1792).

En nærmere undersøgelse afslører, at Oehlenschläger flere steder i *Sovedrikken* polemiserer mod kritikeren Claus Pavels, hvis berygtede recension af *Digte*⁴ han straks havde taget til genmæle imod i det bidende satiriske digt *Til Recensenten af mine Poesier*⁵. Pavels havde advaret Oehlenschläger mod at spille sine evner på efterligninger af Tieck og andre tyske »halv-poeter«, hvis amnestueeventyr et så velbegavet menneske – efter hans formening – sagtens kunne være foruden! Hvad der dog i denne forbindelse især påkalder sig opmærksomheden, er Pavels' afstandtagen fra den oehlenschlägerske naturopfattelse, således som den fx kommer til udtryk i digtet *Anelse*; han kritiserer under omtalen af dette »den underlige Samtale mellem Busken og Bølgerne, som Nattergalen gjør vel i at afbryde«. Naturafsnittene i slutningen af *Sanct Hansaften-Spil*, egens og fuglenes poesier, karakteriseres – og affærdiges – som »sværmerier« . . .

I *Sovedrikken* er disse anskuelser naturligvis lagt i munden på en latterlig figur, nemlig Brausse (selvom også mølleren Malz bekender sig til en æstetik, som Pavels utvivlsomt har kunnet acceptere). Brausse erklærer, at

det er »skammelig dum Overtroe, at Træer og Buske skulde kunde snakke«. »Det er«, bebrejder han sin datter, »disse nymodens Sværmerier [!], Du har faaet i Hovedet«.

Med sit angreb på romantikkens natursværmeri stillede Pavels sig på det standpunkt, som Poppe så fortræffeligt agiterer for i den ode til middel-mådheden, som Oehlenschläger havde indlagt i *Sanct Hansaften-Spil*. Således kom han for skade at identificere sig med netop *det* syn på poesien, som Oehlenschläger kraftigst parodierede; omtalen af *Anelse* virker nemlig som en simpel variation over en af stroferne i Poppes ode: »Hvis galt, excentrisk Sværmerie / skal kunne kaldes Poesie, / da troer jeg vi bør efterstræbe / den allermindste Gnist at dræbe«.

Pavels var – som Oehlenschlägers famulus Saft – en mand, der »med ualmindelige Appetit (forenede) ualmindelig Moralitet«⁶. Hans sans for bordets glæder kommer til udtryk i hans erindringer. Når Kr. Arendtzen imidlertid antyder, at Oehlenschläger skulle have anvendt netop *dette* træk i karakteristikken af Saft, må det dog vist betragtes som en uhjemlet kausalforklaring⁷. Digteren har næppe kendt så meget til Pavels, at dennes kærlighed til god mad kunne indgå som et konstituerende element i hans helhedsopfattelse af recensentens personlighed. Hertil kommer iøvrigt, at Safts madglæde er foregrebet i Bretznars text⁸. Oehlenschläger har grebet ideen og fabuleret videre på den, indtil Saft tog form som en urkomisk ædedolk; mange år senere skrev han: »Der lod sig godt bygge paa Bretznars lystige Grund«⁹.

Malz er i Oehlenschlägers bearbejdelse blevet en polemisk figur, i hvem tidens nyttepoeter kunne genfinde sig selv. Han sværger til den didaktiske poesi, der kan opmuntre én under arbejdet; ja, han fusker endda selv lidt i håndværket – for hvorfor skulle en vandmøller og en digter ikke kunne forenes i samme person? – Det er da ej heller helt tilfældigt, at han finder behag i C. G. Salzmanns roman *Carl von Carlsberg oder über das menschliche Elend*, der også havde et stort publikum her i landet¹⁰.

På den anden side synes han ikke om sin kones sange, fx *Det blanke Sværd paa Væggen hang*. »Alletider synger du nu disse gamle enfoldige, overtroiske Viser, i hvilke der ikke er mere sund Smag og Nytte, end bag paa min Haand: dette Blod, dette evige Blod, som de føler sig i i eet væk, fordærver Gemyttet«. – Om man i denne sidste ytring har at gøre med en brod rettet mod Pavels' kritik af folkevisebearbejdelserne i *Digte*, må stå hen i det usikre. I hvert fald fandt recensenten et digt som *Valravnen* smagløst og hæsligt.

I *Freias Alter* er spotten først og fremmest rettet mod den »private« oldgranskning, et fænomen, som var tidstypisk. Det forekommer jo allerede i *Guldhornene* – men mens forskerne i dette digt repræsenterer viden-skaben over for kunsten, det middelbare over for det intuitive, Nouredin over for Aladdin, så er oberst Hjelm fremstillet som dilettanten i modsætning til den »rigtige« forsker. Det er derfor en smule misvisende, når Vilhelm Andersen fremholder Rasmus Nyerup som eksempel på en personlighed i samtiden, der med iver dyrkede den oldgranskning, Oehlenschläger

fordømmer¹¹. Dette helt uanset, at Nyerup som folkevisseudgiver, omend måske nok ikke som redaktør af *Kjøbenhavnske lærde Efterretninger*, tangerede visse romantiske forestillinger. Hans edition af visen om Axel og Valborg skulle da også blandt andet »være et Program, hvorved Læseren forberedes til Nydelsen af den Øhlenschlägerske Muses seneste Produkt«¹², dvs. tragedien *Axel og Valborg*, som digteren skrev i Paris 1807–08, men som først blev udgivet 1810. Nyerup har altså vidst, at skuespillet forelå fra Oehlenschlägers hånd, da han konciperede sin indledning.

Oberst Hjelm ser i fortidsminderne intet andet end det rent materielle, som man kan stille til skue i et naturaliekabinet. Tingenes virkelige værdi fatter han ikke; den guddomsglorie, som ombæver evighedens underværker, er skjult for hans blik. Han drives – ligesom også stykkets skoleholder – til de besynderligste slutninger på grund af sin uvidenhed og sin skatten-af-forøge-mentalitet, som det er karlen Jakobs eneste beskæftigelse at tilfredsstille. Jakob, der er en ætling af Holbergs Arv-figur¹³, er simpelthen så dum, at han ikke duer til andet . . .

NOTER

1. *Freias Alter* blev forelagt direktionen for *Det kongelige Theater* den 12. maj 1804, men returneret den 18. maj, fordi man ønskede visse ændringer foretaget, inden man tog stilling til, om stykket skulle indlemmes i repertoiret. Den 10. juli indsendte digteren atter det muntre spil, som censorerne derefter forkastede; afgørelsen motiveredes i en skrivelse af 26. juli. Den eneste mig bekendte notits om udgivelsen af *Poetiske Skrifter* findes i bladet *Dagen* fra den 22. juli 1805 (i hovedet står der ganske vist den 21.); den citeres in extenso: »Øhlenschlägers Poetiske Skrifter 1. og 2. Deel ere nu udkomne hos Hofbogh. Schuboth. Et saa stort Værks pludselige Fremkomst i vort i de sidste 6 Aar stedse i Ufrugtbarhed tiltagende Skrivtrige [!] forbavser desmere, da det indeholder saa meget godt. »Aladdin« og »Freias Alter« udmærker sig meest, og især det sidste Stykke«.

2. Komponisten C. E. F. Weyse havde engang i foråret 1800 i en boglade fundet *Singspiele von Bretzner* (1796), af hvilke især *Der Schlaftrunk* tiltalte ham. I løbet af sommeren skrev han musikken til hele første og en del af anden akt, hvorefter han henvendte sig til Oehlenschläger for at få ham til at oversætte librettoen. Dette skete altså først i sommeren 1803. – Da var der imidlertid indtrådt en pause i Weyses produktion på grund af hans ulykkelige kærlighedsforhold til Julie Tutein (cf. fx Sven Lunn's artikel om komponisten i *Dansk Biografisk Leksikon* XXV, 1943). Først i marts 1808 lagde Weyse sidste hånd på værket. *Sovedrikken* blev sat på *Det kongelige Theaters* repertoire og havde premiere den 21. april 1809. Modtagelsen var særdeles god, og stykket opnåede da også – i 1874 – sin opførelse nr. 100. Iøvrigt henvises til *Oehlenschläger og Det kongelige Theater*, ved O. Zinck (F. L. Liebenberg: *Bidrag til den oehlenschlägerske Litteraturs Historie*, 1868, II s. 263 ff).

3. Carsten Hauchs recension af *Freias Alter* (lystspilversionen, der som bekendt foranledigede den voldsomme litterære fejde, som Grundtvig spottende kaldte »den berømte Hexedands om Freias Alter«) fremkom i C. Molbechs tidsskrift *Athene* i oktober 1816 (bd. 7, s. 390 ff). – 4. Claus Pavels' recension af *Digte*

publiceredes i *Kjøbenhavnske lærde Efterretninger*, 1803, nr. 21 og 22. – 5. *Til Recensenten af mine Poesier* tryktes i *Dagen* den 11. juli 1803. Digtet er genoptrykt i Liebenbergs *Bidrag*, II s. 5 ff. – 6. Således karakteriseres Saft af sin principal, kirurgen Brausse. – 7. Kristian Arendtzen: *Adam Oehlenschläger. Litteraturhistorisk Livsbillede*, 1879, s. 175. – 8. Forholdet mellem Bretzners text og Oehlenschlägers bearbejdelse er analyseret af C. Elberling i et lille skrift fra 1876, *Om Syngestykket »Sovedrikken«*, hvortil henvises. – 9. Oehlenschläger: *Erindringer*, 1850, I s. 217. – 10. Cf. Hakon Stangerup: *Romanen i Danmark i det attende Aarhundrede*, 1936, s. 234: »Den eneste borgerligt-didaktiske, tyske Romanforfatter, som efter Antal af Oversættelser, Notitser i Tidsskrifterne og Oplag er fremhævelsesværdigt yndet, er Salzmann; især hans »Carl v. Carlsberg eller om den menneskelige Elendighed« opnaaede overordentlig Yndest».

11. Vilhelm Andersen: *Adam Oehlenschläger, Et Livs Poesi*, 1899, I s. 119. – 12. Rasmus Nyerup: *Axel Thorsen og Skjøn Valborg, en norsk Ballade*, 1809, s. 3. – 13. Heinrichs spøgeri i *Mascarade* (I, 11) har iøvrigt en parallel i *Freias Alter*, idet hovedpersonen Guilielmo i en natlig scene skræmmer Jakob fra vid og sans.

Aage Jørgensen.

ANMELDELSER

Hertha Marquardt: Bibliographie der Runeninschriften nach Fundorten I. Die Runeninschriften der Britischen Inseln. Abhandlungen der Akademie der Wissenschaften in Göttingen. Philologisch-Historische Klasse. Dritte Folge, Nr. 48. Göttingen. Vandenhoeck & Ruprecht. 1961. 168 s., kart. 20 DM.

Runologer og andre interesserede vil med glæde erfare, at Skandinavisches Seminar der Universität Göttingen har påtaget sig den store og ansvarsfulde opgave under professor Wolfgang Krauses ledelse at udarbejde runeindskrifternes bibliografi, opstillet efter indskrifternes fundsteder.

Der foreligger allerede tilløb til en sådan i de enkelte nationers samlede publikationer af runeindskrifterne. For Danmarks, Norges og Sveriges vedkommende er arbejdet ført à jour til de pågældende binds udgivelsesår.

Men runeindskrifterne på de Britiske Øer, omfattende såvel hjemlige angelsaksiske indskrifter som en stor gruppe indskrifter af norrøn oprindelse, er endnu ikke blevet tidssvarende publiceret. Den forsker, som har villet give sig af med en eller flere af disse indskrifter, har hidtil været henvist til møjsommeligt og usikkert at søge frem til den foreliggende litteratur om emnet.

Med det nu udsendte første bind af *Bibliographie der Runeninschriften* har Hertha Marquardt rådet bod på denne vanskelighed. Bogen omfatter alt væsentligt, som indtil 1959 er publiceret om de henved 200 indskrifter, blandt hvilke der findes så betydelige ags. mindesmærker som Franks Casket, Bewcastle Cross, Ruthwell Cross, og de norrøne indskriftsgrupper på Isle of Man og Orkney.

Anmelderen har med voksende glæde haft lejlighed til at følge de sidste